

Nr 118

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken; given Stockholms slott den 9 mars 1956.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken.

GUSTAF ADOLF

Herman Zetterberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt 12 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken gäller för närvarande att rättegångsombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. I propositionen föreslås att även annan må brukas som ombud, om rätten med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter finner det lämpligen kunna ske. Vidare föreslås att till stadgandet i 12 kap. 3 § första stycket, att lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman ej må vara ombud med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, skall fogas en bestämmelse att vad nu sagts dock ej skall avse den som, under tjänstledighet, i utbildningssyfte tjänstgör såsom biträde åt advokat.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 kap.

2 §.

Såsom ombud — — — — — i målet.

Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket.

Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket; dock må även annan brukas såsom ombud, om rätten med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter finner det lämpligen kunna ske.

Ej må — — — — — i konkurstillstånd.

3 §.

Lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman må ej vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill.

Lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman må ej vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill. Vad nu sagts skall dock ej avse den som, under tjänstledighet, i utbildningssyfte tjänstgör såsom biträde åt advokat.

Ej må — — — — — annans talan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärendena, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 januari 1956.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler fråga om *vissa ändringar i 12 kap. rättegångsbalken* samt anför därvid följande.

Vid ett nordiskt justitieministermöte i Stockholm i december 1953 behandlades bl. a. frågan om att i olika rättsliga hänseenden med det egna landets medborgare likställa medborgare i övriga nordiska länder. Därvid upptogs till behandling även frågan om att medborgare i nordiskt land skulle erhålla behörighet att vid domstol i annat nordiskt land än hemlandet föra annans talan. Det beslöts att man i de olika länderna skulle närmare undersöka möjligheterna att medgiva behörighet för advokat från annat nordiskt land att vara ombud vid domstol. Sedan jag i anledning härav uppdragit åt 1951 års rättegångskommitté att undersöka möjligheterna till sådan ändring av 12 kap. 2 § rättegångsbalken, att medborgare i annat nordiskt land kan — eventuellt efter domstolens prövning i varje särskilt fall — medgivas rätt att vid domstol här i riket föra annans talan, och att framlägga det förslag vartill undersökningen kunde föranleda, har kommittén den 10 december 1954 avgivit en promemoria i ämnet.

Över promemorian har efter remiss yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, länsstyrelserna i Malmöhus och Norrbottens län, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare samt Sveriges juristförbund. Hovrätten för Övre Norrland har vid sitt yttrande fogat yttranden av häradshövdingarna i Västerbottens västra, Torneå och Gällivare domsagor. Länsstyrelserna i Malmöhus och Norrbottens län har bifogat yttranden av landsfogdarna i länen samt länsstyrelsen i Malmöhus län dessutom yttranden av åklagarmyndigheten i Hälsingborg, poliskamrarna i Malmö och Hälsingborg samt föreningen Malmöhus läns landsfiskaler.

I anledning av framställningar till chefen för justitiedepartementet den 28 februari 1955 av hovrättspresidenten Wieslander och till Konungen den

4 mars 1955 från Sveriges advokatsamfund, vilka framställningar överlämnats till rättegångskommittén, har kommittén vidare den 28 oktober 1955 avgivit en promemoria angående möjlighet för domaraspiranter med flera att i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde åt advokat.

Yttranden över denna promemoria har avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, samtliga hovrätter, 1955 års domarutredning, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges stadsfiskaler samt Sveriges juristförbund.

Jag anhåller nu att få till behandling upptaga de i promemoriorna berörda frågorna.

I. Nordisk behörighet för rättegångsombud

Gällande svensk rätt m. m.

Om rättegångsombud i tvistemål stadgas i 12 kap. rättegångsbalken. De kvalifikationer, som ett ombud skall uppfylla, anges i 2 §. Där i föreskrives i första stycket, att såsom ombud ej må brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet. I paragrafens andra stycke stadgas vidare, att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. Enligt tredje stycket slutligen må den ej vara ombud, som är omyndig eller i konkurs-tillstånd. Rätten har att självmant taga ståndpunkt till frågan om ombudets kompetens och bör redan vid rättegångens början avvisa ett ombud, som icke äger erforderliga kvalifikationer. Inskridande från rättens sida på grund av ombudets förhållande under rättegången behandlas i 5 §. Visar ombud oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller finnes han eljest olämplig, skall rätten enligt detta lagrum avvisa honom som ombud i målet; rätten äger också, om skäl är därtill, förklara honom obehörig antingen för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid den rätten. Vad nu sagts om ombud gäller enligt 22 § även i fråga om rättegångsbiträde. På grund av hänvisningar i 20 kap. 14 § samt 21 kap. 2 och 3 §§ är de här återgivna bestämmelserna i 12 kap. tillämpliga jämväl å ombud och försvarare i brottmål.

Bestämmelsen att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket hade icke någon motsvarighet i den äldre rättegångsbalken. I sitt förslag till rättegångsbalk motiverade processlagberedningen bestämmelsen på följande sätt (SOU 1938: 44 s. 163):

Annan än svensk medborgare synes icke böra tillåtas att vara ombud; en utlänning kan ej förutsättas äga sådan kännedom om svenska förhållanden och svensk rätt, som bör krävas av ett ombud. Då det är av vikt, att ombud alltid kan sökas vid svensk domstol, bör vidare fordras, att ombudet äger hemvist här i riket; detta är av betydelse även med hänsyn därtill, att delgivningar i rättegången i stor utsträckning kunna ske med ombud.

I anledning av vad processlagberedningen sålunda anfört må erinras, att laga domstol i tvistemål enligt huvudregeln är rätten i den ort där svaranden har sitt hemvist (10 kap. 1 §) och att den som är bosatt utom riket således i regel icke har forum här i riket. Endast i vissa undantagsfall kan han på grund av särskilda stadganden sökas vid svensk domstol. Sålunda må den som icke äger känt hemvist inom riket i tvist rörande betalningsskyldighet sökas där honom tillhörig egendom finnes (10 kap. 3 §) och, om han här ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld, i tvist därom sökas där förbindelsen ingicks eller gälden uppkom (10 kap. 4 §). Vidare må talan i anledning av skadegörande handling väckas vid rätten i den ort där handlingen företogs eller skadan uppkom (10 kap. 8 §), och tvist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningsskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt som först dömt i målet (10 kap. 13 §).

I anslutning till processlagberedningens uttalande må vidare erinras om att fullmakt enligt 12 kap. 14 § medför behörighet för ombud att å partens vägnar mottaga delgivning av inlagor och andra handlingar, dock ej föreläggande för parten att infinna sig personligen. Enligt 12 kap. 15 § kan ombudets behörighet härutinnan inskränkas. I 33 kap. 21 § stadgas att, om part hos rätten uppgivit ombud i målet, delgivning som ombudet äger behörighet att mottaga bör ske med ombudet. I detta sammanhang bör slutligen beaktas bestämmelserna i 33 kap. 22 § att, om part som saknar hemvist inom riket ej hos rätten uppgivit ombud som äger att för parten mottaga delgivning i målet, rätten skall förelägga honom, då han första gången för talan, att för sig ställa sådant ombud och göra anmälan därom hos rätten. Underlåter han det, må delgivning med honom ske genom att handlingen med posten sändes till honom under hans senaste kända adress.

Bestämmelserna i 12 kap. 2 § rättegångsbalken är såsom förut nämnts tillämpliga jämväl å försvarare i brottmål. Särskilda regler gäller emellertid i fråga om offentlig försvarare, som under vissa i 21 kap. 3 § angivna förutsättningar kan förordnas för den misstänkte. Sådant försvarare skall alltid vara advokat, d. v. s. ledamot av Sveriges advokatsamfund (8 kap. 1 § och 21 kap. 5 §). Företrädesvis bör anlitas någon som vid rätten brukas som rättegångsombud. Enligt 27 § rättegångsbalkens promulgationslag må dock, utan hinder av föreskriften att offentlig försvarare skall vara advokat, vid de domstolar Konungen bestämmer tills vidare och till dess Konungen annat förordnar till offentlig försvarare utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Med stöd av detta lagrum har Konungen utfärdat sådant förordnande i fråga om vissa domstolar.

Enligt 5 § lagen om fri rättegång kan under vissa förutsättningar lämplig person förordnas att biträda part som åtnjuter fri rättegång. Även i fråga om sådant rättegångsbiträde gäller särskilda kvalifikationskrav. Till biträde skall nämligen enligt nämnda lagrum utses advokat eller annan som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov och

finnes skickad för uppdraget. Företrädesvis bör därvid anlitas befattningshavare vid rättshjälpsanstalt eller advokat som vid rätten brukas som rättegångsombud. I detta sammanhang må erinras om att, ehuru lagen om fri rättegång omedelbart endast avser svenska medborgare, fri rättegång för närvarande kan beviljas bl. a. medborgare i övriga nordiska länder vad beträffar mål däri fråga ej är om ansvar för brottslig gärning.

Gällande rätt i övriga nordiska länder

I *Danmark* ger justitieministeriet »beskikkelse» för tre olika slag av advokater: højesteretssagførere, landsretssagførere och sagførere. Skilda kompetenskrav gäller för dem i fråga om betyg i juridisk ämbetsexamen och tidigare tjänstgöring; för de två högre graderna fordras särskilda prov. För alla fordras dansk »indfødsret». De som erhållit sådan auktorisation har i princip ensamrätt att föra andras talan inför rätta; undantag från denna regel finnes dock, bl. a. beträffande vissa anhöriga till part. Särskilda regler ges i fråga om olika sagförreres rätt att uppträda vid olika slag av domstolar. I begränsad utsträckning kan en hos en sagfører anställd »fuldmægtig» erhålla auktorisation att uppträda i hans ställe.

I *Finland* gäller om rättegångsombud i stort sett samma bestämmelser som i Sverige gällde före nya rättegångsbalken. Såsom ombud eller biträde åt part må nyttjas »välfrejdad och redbar person, som ej under målsman står». I ej ringa utsträckning användes personer utan juridisk examen. Finlands advokatförbund har ungefär samma karaktär som Sveriges advokatsamfund hade före 1948. Åtskilliga praktiserande jurister står utanför förbundet, och något skydd för advokattiteln finnes ej.

Beträffande *Island* gäller för tvistemål följande. Vid underrätt äger part föra sin talan själv eller låta sig representeras av vissa nära anhöriga. Vill han begagna annat ombud, är han vid underrätterna (distriktsrätterna) i Reykjavik och Akureyri skyldig att överlåta talans utförande till advokat (lögmadur) eller till högstadomstolsadvokat (haestaréttarlögmadur). Justitieministern kan bestämma att sådant advokattvång skall gälla även vid annan underrätt. Eljest äger part som ombud bruka vilken som helst myndig person med fläckfritt rykte och normal andlig utveckling. I högsta domstolen kan part själv föra sin sak men måste, om han önskar använda ombud, anlita högstadomstolsadvokat. En advokat eller högstadomstolsadvokat skall vara isländsk medborgare, men för andra ombud kräves detta icke.

I *Norge* meddelar justitiedepartementet tillåtelse att utöva »saksförrervirksomhet». Olika krav uppställs i fråga om rätt att uppträda vid Høyesterett, lagmannsrettene och underrätterna. För att få tillåtelse att vara saksförrer vid Høyesterett fordras särskilda prov; den som erhållit sådan tillåtelse kallas høyesterettsadvokat. Saksförarna har med vissa undantag ensamrätt att föra andras talan inför rätta i tvistemål; som enskild försvarare i brottmål kan däremot — utom i Høyesterett — med rättens tillstånd användas även annan oberoende och därtill skickad person. En saksförare

kan ha en auktoriserad »fullmektig», som i viss utsträckning har rätt att uppträda i hans ställe. Endast den som avlagt norsk juridisk examen kan bli sakförare. Däremot fordras — efter en år 1954 genomförd lagändring — icke att en sakförare skall vara norsk medborgare.

Kommittén

Kommittén anför till en början, att något mera påtagligt behov av ändrade bestämmelser i förevarande avseende icke torde finnas för Sveriges del. Ehuru de nordiska ländernas lagstiftning och förhållanden i mycket är likartade och ehuru språksvårigheterna i stor utsträckning är överkomliga, torde de flesta advokater ej gärna vilja uppträda som rättegångsombud i annat nordiskt land, särskilt med hänsyn till att huvudmannens intressen lätt kan skadas på grund av bristande kännedom om de i domstolslandet gällande formella eller materiella rättsreglerna. I stället användes stundom utvägen att den utländske advokaten vid domstolen fungerar som biträde åt det egentliga rättegångsombudet från domstolslandet. I Sverige torde hinder icke föreligga för ett sådant förfarande, som i många fall kan vara att rekommendera.

Emellertid anser kommittén att nämnda förfarande stundom kan te sig onödigt omständligt och kostsamt och att det finns fall där det skulle vara av ett visst värde, om en medborgare i annat nordiskt land än Sverige här finge uppträda som rättegångsombud. Om t. ex. en köpenhamnare efter en bilkollision i Skåne blir part i ett trafikmål vid svensk domstol och om han har en dansk advokat till vilken han brukar vända sig i juridiska angelägenheter och för vilken han har förtroende, kan det stundom vara rimligt att denne advokat får uppträda som hans ombud eller försvarare utan medverkan av svensk advokat. Liknande exempel kan anföras i fråga om andra enklare brottmål eller enklare tvistemål, kanske särskilt från familjerättens område, och i fråga om de andra nordiska länderna, särskilt beträffande gränstrakterna.

Det synes kommittén stå i god överensstämmelse med de aktuella strävandena att undanröja hindren för en fri samfärdsel mellan de nordiska länderna att möjlighet öppnas att undanröja även ifrågavarande behörighetshinder. I likhet med vad som skett i vissa andra avseenden inom lagstiftningen är det naturligt att de fem nordiska länderna ges en särställning.

Kommittén framhåller, att det vid en reform i detta avseende är att beakta att vi i Sverige icke har advokattvång eller advokatmonopol. Part får alltid själv föra sin talan och då ombud användes gäller endast — frånsett kravet på att han skall vara svensk medborgare med hemvist här i riket och på att han icke må vara omyndig eller i konkurstillstånd — att den må användas »som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet». Det kan självfallet icke komma i fråga att låta vilken medborgare som helst från de övriga nordiska länderna, som uppfyller dessa allmänna krav, vara rätte-

gångsombud i Sverige. Men en annan sak är att med svenska medborgare med dessa kvalifikationer likställa praktiserande advokater i de andra länderna. Om det dessutom uppställs som förutsättning, att rätten i varje särskilt fall skall pröva ombudets lämplighet, synes jämkningen icke kunna möta några betänkligheter.

Det kan enligt kommittén ifrågasättas att utforma en tillägsregel till 12 kap. 2 § rättegångsbalken ungefär så, att Konungen skulle äga förordna att såsom ombud må, där rätten så finner lämpligt, brukas även den som vid domstol i Danmark, Finland, Island och Norge må brukas som ombud. I en särskild kungörelse skulle då, allt efter de ovan antydda olikheterna mellan länderna, angivas vilka som i respektive länder må komma i fråga. Kommittén har emellertid ansett, att en enklare lösning utan olägenhet kan användas, nämligen att utan delegation till Konungen direkt i 2 § andra stycket tillägga, att som ombud dock må, där rätten så finner lämpligt, brukas även den som i nämnda länder »allmänligen brukas som rättegångsombud».

Med en sådan formulering torde det, fortsätter kommittén, bli klart att var och en som erhållit rätt att driva advokatverksamhet i Danmark eller Norge kan få svensk domstols tillstånd att vara rättegångsombud (resp. biträde eller försvarare). För Islands del skulle givetvis detsamma komma att gälla en advokat eller högstadomstolsadvokat, och ingen annan torde där kunna sägas allmänligen brukas som rättegångsombud; någon större betydelse har uppenbarligen icke gränsdragningen såvitt rör Island. I fråga om Finland har frågan större praktisk betydelse och här möter med hänsyn till att advokatväsendet är oreglerat vissa formella svårigheter. I praktiken torde det emellertid enligt kommittén icke möta svårigheter att bedöma vilka som där allmänligen brukas som rättegångsombud; självfallet hör tillstånd icke ges annan än den som avlagt juridisk examen. I fråga om alla länderna får man förutsätta att den som påkallar tillämpning av ifrågavarande undantagsregel styrker att de uppställda förutsättningarna föreligger.

Slutligen uttalar kommittén, att frågan huruvida en lagstiftning av ifrågavarande slag bör göras beroende av viss reciprocitet torde böra bli föremål för övervägande i särskild ordning. Kommittén anser för sin del att reciprocitet givetvis är på längre sikt önskvärd men dock icke bör vara en nödvändig förutsättning för den nu föreslagna lagstiftningen.

Vid promemorian har fogats förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 § rättegångsbalken.

Yttrandena

Förslaget har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande flertalet remissinstanser. En tveksam hållning har intagits av *länsstyrelsen i Malmöhus län*. *Häradshövdingen i Torneå domsaga*, *åklagarmyndigheten i Hälsingborg* och *Sveriges advokatsamfund* har uttalat sig i avstyrkande riktning.

Till stöd för förslaget har i huvudsak anförts, att förslaget är av värde såsom ett led i det nordiska samarbetet. Sålunda har *Svea hovrätt* funnit, att det särskilt med hänsyn till angelägenheten av att åvägabringa rättslikhet i Norden föreligger tillräckliga skäl för lagstiftning i den föreslagna riktningen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har uttalat, att hovrätten med hänsyn till strävandena att underlätta en fri samfärdsl mellan de nordiska länderna finner sig kunna tillstyrka den föreslagna lagändringen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser det stå i god överensstämmelse med de aktuella strävandena för en friare samfärdsl mellan de nordiska länderna att undanröja hindret för medborgare i annat nordiskt land att här i riket vara rättegångsombud. *Föreningen Sveriges härads hövdingar* har yttrat, att det är önskvärt att medborgare i annat nordiskt land beredes möjlighet att föra annans talan vid svensk domstol. *Sveriges juristförbund* har anfört, att den föreslagna lagändringen utgör ett led i en lovvärd strävan mot samordning av lagstiftningen i de nordiska länderna.

Hovrätten för Övre Norrland har uttalat att hovrätten, därest det samnordiska lagstiftningsarbetet på andra rättsområden anses böra medföra den ifrågavarande utvidgningen, icke vill motsätta sig att rätt öppnas för vissa jurister från övriga nordiska länder att i begränsad omfattning uppträda inför domstol i Sverige.

Även remissinstanser, som intagit en tveksam eller avvisande hållning till förslaget, har beaktat synpunkten av nordiskt samarbete. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* har anfört, att det är ett allmänt önskemål att det nordiska samarbetet främjas och att förslaget från denna synpunkt är väl motiverat. Även *Sveriges advokatsamfund* anser, att den ifrågasatta lagändringen i och för sig skulle vara tilltalande från synpunkten att medborgare i de nordiska länderna såvitt möjligt bör vara likställda i rättsligt hänseende.

Att ett praktiskt behov av den föreslagna lagstiftningen föreligger har hävdats av *härads hövdingen i Västerbottens västra domsaga*. Flerparten remissinstanser anser emellertid, att något praktiskt behov knappast är för handen. *Svea hovrätt* finner, att frågan om rätt för medborgare i annat nordiskt land att vara rättegångsombud i Sverige icke kan tilläggas större praktisk betydelse. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har uttalat, att något egentligt behov av ändrade bestämmelser på förevarande område icke föreligger och att en lagstiftning i föreslagna riktning icke torde komma att erhålla nämnvärd praktisk betydelse. Den av kommittén förordade undantagsbestämmelsen torde komma att erhålla tillämpning huvudsakligen i domkretsar som är belägna i rikets gränstrakter. Härutöver kan undanröjandet av nu gällande behörighetshinder tänkas få betydelse i mål av mycket speciell karaktär (t. ex. sjömål), där någon av parterna önskar anlita en expert på området från annat nordiskt land. *Hovrätten för Övre Norrland* anser, att något påtagligt praktiskt behov av att utvidga den svenska rättegångsbalkens regler om rättegångsombuds behörighet icke torde föreligga. *Landsfogden i Malmöhus län* har anfört, att han varken under sin

nuvarande tjänstgöring som landsfogde i Malmöhus län eller under sin tidigare verksamhet i motsvarande befattningar i sådana län som gränsar till Finland eller Norge förmärkt något behov av ändrade bestämmelser i förevarande hänseende såvitt gäller brottmålen. Även *Sveriges advokatsamfund* anser att något praktiskt behov av ändrade bestämmelser ej föreligger. Då advokat från domstolslandet sällan eller aldrig kan undvaras, skulle medverkan av advokat från annat land troligen icke komma att äga rum i annan form än vad som redan nu i praxis tillåtes. Liknande utlåtanden har avgivits av *häradsbödingarna i Gällivare och Torneå domsagor, länsstyrelserna i Malmöhus och Norrbottens län, landsfogden i Norrbottens län, åklagarmyndigheten i Hälsingborg, poliskamrarna i Malmö och Hälsingborg, föreningen Sveriges häradsbödingar, Sveriges juristförbund och föreningen Malmöhus läns landsfiskaler.*

Flera remissinstanser — även sådana som i princip godtagit förslaget — har framhållit vissa med detsamma förbundna olägenheter i praktiskt hänseende.

I främsta rummet har språksvårigheterna uppmärksamrats. Sålunda har flera remissinstanser framhållit, att risk föreligger för att språksvårigheter uppstår, som kan ha menlig inverkan på processens gång, och att språksvårigheterna i vissa fall kan medföra behov av tolk.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har yttrat, att bristande kännedom om domstolslandets rättsregler kan leda till skada för huvudmannens intressen genom oriktig processföring, och *åklagarmyndigheten i Hälsingborg* anlägger liknande synpunkter.

Det förhållandet, att de nordiska länderna icke på ensartat sätt reglerat advokatväsendet och behörigheten att föra annans talan inför rätta, försvårar enligt *Sveriges advokatsamfund*s mening i avsevärd grad den ifrågasatta reformen. Det synes sålunda samfundet på goda grunder kunna ifrågasättas, om det vore rimligt exempelvis att som rättegångsombud vid svensk domstol godtaga en dansk medborgare, som i sitt hemland icke skulle få uppträda som ombud, eller om det kan förväntas att man i Danmark skulle som rättegångsombud acceptera en svensk medborgare som, om han vore dansk, icke skulle få fungera som ombud. *Åklagarmyndigheten i Hälsingborg* har yttrat, att de olika kompetensfordringarna för rättegångsombud i de särskilda nordiska länderna får betraktas som en olägenhet i varje fall såtillvida att, då ombud från Finland anmäler sig, domstolen måste underkasta ombudets lämplighet en särskild prövning. Efter vilka grunder en sådan prövning må ske och hur domstolen skall erhålla erforderliga upplysningar för bedömning av ombudets kvalifikationer synes icke kunna klart eller generellt bestämmas. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* anser, att de nordiska ländernas olikartade fordringar på rättegångsombudens kompetens synes kunna medföra svårigheter vid bedömningen av ett föreslaget ombuds lämplighet.

Slutligen hänvisar *åklagarmyndigheten i Hälsingborg* till nödvändigheten av särskilda processuella regler för den händelse ett ombud från annat nor-

diskt land genom sitt sätt att föra rättegången eller genom sitt uppförande däri ådrager sig ansvar eller ersättningskyldighet.

Beträffande de krav som bör ställas på ombud från annat nordiskt land ifrågasätter *länsstyrelsen i Norrbottens län*, huruvida det icke borde i lagtexten inarbetas en bestämmelse av innehåll att endast medborgare i något av de övriga nordiska länderna skall äga rätt att här brukas såsom rättegångsombud. *Landsfogden i Norrbottens län* har anfört, att promemorian icke synes bringa fullständig klarhet i frågan huruvida ett genomförande av förslaget skulle medföra att endast medborgare i de nordiska länderna skulle kunna komma i fråga såsom rättegångsombud vid svensk domstol.

Hovrätten över Skåne och Blekinge delar kommitténs uppfattning att av medborgare i nordiska länder endast den som allmänligen brukas såsom rättegångsombud i sitt hemland bör tillåtas vara rättegångsombud i Sverige och framhåller, att detta i realiteten innebär att behörigheten begränsas till dem som driver advokatverksamhet. *Svea hovrätt* har anfört, att från principiella synpunkter vissa invändningar kan resas mot att på ombud från annat nordiskt land icke ställes andra krav än att — jämte det ombudet besitter de i gällande lag angivna kvalifikationerna — ombudet »allmänligen brukas» såsom rättegångsombud i sitt hemland. Dessa invändningar förlorar emellertid i tyngd, om, såsom kommittén föreslagit, rätten prövar lämpligheten av att ombudet uppträder inför domstolen.

Sveriges juristförbund förutsätter vid sin tillstyrkan av förslaget bestämt att behörigheten endast tillerkännes juris kandidater, och *poliskammaren i Hälsingborg* anser att, därest lagändringen skall genomföras, i lagtexten bör införas krav på att det utländska ombudet har avlagt juridisk examen.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har anfört, att föreningen ej finner anledning till erinran mot att kretsen av de personer som kan erhålla tillstånd begränsas till jurister. Därest avsikten är att en sådan begränsning skall ske, bör detta emellertid komma till uttryck i lagtexten. Svårare är, yttrar föreningen, att taga ståndpunkt till huruvida behörigheten bör ha en så allmän omfattning. Enligt föreningens mening kan man exempelvis fråga sig varför en dansk sagfører, som i sitt eget land ej får uppträda inför landsret eller höjesteret, skall i Sverige få uppträda inför hovrätt och högsta domstolen och om det finns tillräckliga skäl för att låta dansk advokat inför svensk domstol företräda svensk eller norsk medborgare. Föreningen är visserligen benägen anse att det ej finns anledning att göra några större inskränkningar i antytt hänseende, men frågan torde tarva ytterligare utredning. *Hovrätten för Övre Norrland* har anfört att, om rätt att uppträda inför domstol i Sverige medgives annan än svensk medborgare med hemvist inom riket, sådan rätt självfallet icke kan tillkomma en var som fyller de i 12 kap. 2 § rättegångsbalken uppställda allmänna kraven. Det hade varit önskvärt och ägnat att undvika framtida behörighetstvister, om kvalifikationsgrunderna kunnat närmare angivas i lagtexten, men detta lär icke vara praktiskt genomförbart. Hovrätten vill emellertid ifrågasätta, om det

i den föreslagna lagtexten angivna behörighetsvillkoret »allmänneligen brukas som rättegångsombud» tillräckligt tydligt framhäver kravet på att ombudet skall vara praktiserande jurist och, såvitt avser Norge, Danmark och Island, skall ha erhållit vederbörlig auktorisation att uppträda åtminstone inför underrätt. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* har anfört, att det i lagförslaget använda uttrycket »allmänneligen brukas som rättegångsombud» bör förtydligas så, att det klart återger kommitténs i denna fråga uttalade uppfattning.

I detta sammanhang må nämnas att *Sveriges juristförbund* anser det erforderligt att även svenska medborgare med hemvist i något av våra nordiska grannländer tillägges behörighet att vara rättegångsombud i Sverige.

Beträffande frågan i vilka slag av mål ombud från annat nordiskt land bör få uppträda har *föreningen Sveriges häradshövdingar* anfört, att det kan finnas skäl att göra vissa undantag utöver dem som genast framstår såsom självklara, exempelvis spionerimål, där man utan vidare kan utgå från att ingen domstol skulle tillåta utlännning att uppträda såsom ombud eller försvarare. *Hovrätten för Övre Norrland* har anfört att, därest den ifrågasatta lagstiftningen överhuvud taget finnes böra genomföras, allvarliga betänkligheter synes göra sig gällande beträffande de grövre brottmålen. Vidare framhåller hovrätten, att innehållet i kommitténs promemoria närmast ger vid handen, att kommittén avsett att de föreslagna bestämmelserna endast skulle bli tillämpliga i tvistemål och brottmål. Emellertid torde rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångsombud vara att tillämpa även i domstolsärenden, jorddelningsmål, expropriationsmål och vattenmål. Bestämmelserna i 12 kap. rättegångsbalken torde vidare vara analogivis tillämpliga i utsökningsmål. Anledning till erinran synes icke föreligga mot att ombud från övriga nordiska länder i angiven omfattning erhåller möjlighet att uppträda jämväl i domstolsärenden. Med hänsyn till övriga här angivna måls speciella karaktär och i avsaknad av närmare utredning om andra nordiska länders materiella och processuella regler för dylika mål, kan hovrätten emellertid icke förorda, att ombud från dessa länder erhåller rätt att vara ombud i mål inför specialdomstol.

Frågan huruvida uppdrag såsom offentlig försvarare eller biträde jämlikt lagen om fri rättegång bör kunna ges åt ombud från annat nordiskt land har behandlats i några remissyttranden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har ifrågasatt, huruvida icke sådant ombud som avses med lagstiftningen utan betänkligheter kan anförtros även sådana uppdrag. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har uttalat, att möjlighet bör finnas att förordna rättegångsombud från annat nordiskt land till offentlig försvarare eller biträde enligt lagen om fri rättegång, även om därvid en viss återhållsamhet bör iakttagas. *Hovrätten för Övre Norrland* ifrågasätter, huruvida icke följdriktigheten bjuder att 5 § lagen om fri rättegång och — därest brottmålen icke undantages — 21 kap. 5 § rättegångsbalken erhåller sådan ändrad lydelse, att möjlighet kan beredas domstol att förordna behörig praktiserande jurist från annat nordiskt land till bi-

träde enligt lagen om fri rättegång och till offentlig försvarare. Några principiella betänkligheter synes hovrätten ej möta mot att medgiva eljest med svenska advokater likställda nordiska jurister dylika förordnanden. *Landsfogden i Norrbottens län* ifrågasätter, om ej i de undantagsfall, då särskilda förhållanden motiverar en dylik anordning, möjlighet bör föreligga att förordna jämväl medborgare i annat nordiskt land till offentlig försvarare.

En motsatt ståndpunkt intages av *poliskammaren i Malmö*. Med hänsyn till den speciella ställning och de befogenheter som tillagts offentlig försvarare bl. a. under förundersökningen, och även i övrigt av praktiska skäl, anser poliskammaren att uppdrag som offentlig försvarare under alla förhållanden bör liksom hittills lämnas endast åt svensk medborgare.

Om rättens lämplighetsprövning har *Svea hovrätt* anført, att det måste förutsättas att prövningen sker i varje särskilt mål och med hänsyn jämväl till sakens beskaffenhet. Hovrätten ville icke underlåta att framhålla, att denna diskretionära prövning i vissa fall kan bli ömtålig. *Hovrätten för Övre Norrland* har uttalat, att det av promemorian framgår att kommittén med sin bestämmelse om rättens prövning i varje särskilt fall avsett en prövning av ombudets lämplighet. Frånsett att en sådan lämplighetsprövning redan är stadgad i paragrafens första stycke synes, efter ordalagen, det föreslagna tillägget till andra stycket snarare innebära skyldighet för domstolen att, innan tillstånd i varje särskilt fall lämnas, företaga en prövning från andra synpunkter, exempelvis med hänsyn till målets beskaffenhet och partens domicil. Hovrätten, som förutsätter att den föreslagna rätten för utländskt rättegångsombud att uppträda inför svensk domstol endast undantagsvis bör komma att begagnas i andra fall än där medborgare från ombudets hemland är part, ville för sin del uttala att en prövningsskyldighet från sist antydda synpunkter framstår såsom påkallad. *Sveriges juristförbund* har yttrat, att den lämplighetsprövning vilken enligt förslaget tillkommer domstolen visserligen kan bli både svår och grannläga men dock ej möter oöverstigligen svårigheter. Mycket kommer att bero på målets beskaffenhet samt vad vederbörande ombud — som i praktiken måste vara jurist och verksam som rättegångsombud — tilltror sig själv.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har förordat att utförligare regler meddelas till ledning för domstolen vid dess lämplighetsprövning. Vid denna prövning kan givetvis obundenhet av stela regler ur saklig synpunkt vara en fördel, men systemet har också påtagliga nackdelar. Såväl för advokaten som för hans klient är det ofta av vikt att redan före rättegångens anhängiggörande kunna med säkerhet bedöma, huruvida advokaten får fungera som ombud. På detta stadium blir det emellertid understundom ej lätt för domaren att lämna klart besked därom. En annan olägenhet är att det förhandsbesked som lämnas om tillstånd att vara ombud naturligtvis icke får utgöra hinder för domstolen att enligt 12 kap. 5 § rättegångsbalken avvisa ombudet. Men uppkommer fråga därom, skulle domstolen vid dess avgörande icke stå så fri och obunden som om något förhandsbesked icke lämnats.

Kommitténs uppfattning att ömsesidighet på ifrågavarande område är önskvärd men icke bör vara en nödvändig förutsättning för lagstiftning delas av *hovrätten över Skåne och Blekinge*.

Svea hovrätt vill starkare än som skett i promemorian betona önskvärdheten av reciprok lagstiftning på området, och enligt *hovrätten för Övre Norrland* bör en svensk lagstiftning i ämnet icke komma till stånd, förrän förslag föreligger från övriga nordiska länder och — där så finnes påkallat av reciprocitetshänsyn — försök gjorts att sammanjämka de skilda ländernas ståndpunkter. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har yttrat, att det för Sveriges del knappast finnes anledning att göra någon ändring, såvida man ej kan räkna med att ungefärligen samma rättigheter i de andra nordiska länderna ges åt svenska praktiserande jurister.

Sveriges juristförbund förutsätter vid sin tillstyrkan av förslaget bestämt, att full reciprocitet åvägabringas. Därvid måste också tillses att de vid de statliga förvaltningarnas kanslier anställda ombudsmännen samt bankjurister, försäkringsjurister och övriga i enskild tjänst anställda jurister, vilka i Sverige ofta uppträder i civilprocesser, tillerkännes motsvarande behörighet i grannländerna. Dessutom måste svenska rättegångsombud äga att uppträda vid samtliga över- och underrätter i de nordiska grannländerna. Förbundet vill sålunda bestämt motsätta sig den ordningen att exempelvis en dansk eller norsk advokat må nyttjas som rättegångsombud i hovrätt och högsta domstolen i Sverige, medan en svensk advokat på grund av föreskrifter i Danmark och Norge om särskilda prov icke må uppträda vid överrätter. Reciprocitet härvidlag är enligt förbundet en nödvändig förutsättning för att lagändringen skall fylla sitt huvudsyfte att likställa de olika ländernas jurister. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* finner en nödvändig förutsättning vara att liknande lagstiftningsåtgärder samtidigt vidtages i övriga nordiska länder. *Landsfogden i Malmöhus län, åklagarmyndigheten i Hälsingborg, poliskammaren i Hälsingborg* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* har intagit samma ståndpunkt.

Ett par remissinstanser har övervägt reformer av mindre räckvidd än den av kommittén föreslagna. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* ifrågasätter om det icke hade varit tillräckligt att lagfästa det nuvarande systemet, enligt vilket den utländske advokaten uppträder som biträde åt det inhemska ombudet. *Sveriges advokatsamfund* anser det önskvärt, att en sådan lagändring genomföres att advokat från annat nordiskt land uttryckligen tillerkännes rätt att inför svensk domstol biträda det svenska rättegångsombudet vid talans utförande. En förutsättning härvidlag bör givetvis vara att motsvarande rätt tillerkännes svensk advokat i de övriga nordiska länderna. I övrigt avstyrker samfundet den ifrågasatta lagändringen. — *Häradshövdingen i Torneå domsaga* anser det önskvärt, att möjlighet beredes i riket bosatta medborgare från de övriga nordiska länderna att efter rättens prövning härstädes uppträda såsom rättegångsombud. Även om den praktiska betydelsen härav icke vore så stor, är det dock tänkbart att en sådan möjlighet någon gång komme att utnyttjas. En

sådan anordning synes häradshövdingen mera motiverad än kommitténs förslag.

Departementschefen

Såsom jag inledningsvis anfört behandlades vid ett nordiskt justitieministermöte i Stockholm i december 1953 frågan om att i olika rättsliga hänseenden med det egna landets medborgare likställa medborgare i övriga nordiska länder, varvid även upptogs frågan om att medborgare i nordiskt land skulle erhålla behörighet att vid domstol i annat nordiskt land än hemlandet föra annans talan.

Med nu gällande bestämmelser äger medborgare i annat nordiskt land icke föra talan såsom rättegångsombud vid svensk domstol. Enligt 12 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken fordras nämligen, att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. Kommittén har nu funnit, att denna behörighetsregel i viss mån bör kunna begränsas då det gäller medborgare i något av de övriga nordiska länderna, och har föreslagit, att till lagrummet fogas ett undantagsstadgande av innehåll att, om rätten så prövar lämpligt, även den som i annat nordiskt land allmänneligen brukas som rättegångsombud skall kunna föra annans talan vid svensk domstol. Vad kommittén sålunda föreslagit har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande flertalet remissinstanser.

Under remissbehandlingen har på flera håll givits uttryck åt den uppfattningen att något praktiskt behov av den ifrågasatta lagändringen knappast är för handen. Detta innebär enligt min mening en underskattning av reformens betydelse. Särskilt i rikets gränstrakter torde det ej sällan kunna bli aktuellt att anlita ombud från ett grannland, om möjlighet därtill öppnas. Betydelsen av en reform på detta område kommer naturligen dessutom att öka allteftersom samfärdseln mellan länderna tilltager och nya rättsområden göres till föremål för enhetlig lagstiftning. Det torde alltså icke vara motiverat att upprätthålla ett ovillkorligt förbud mot att den som är utlänning eller den som har hemvist utom riket anlitas som ombud.

Då det alltså gäller att möjliggöra undantag från gällande lagregel, kan det i och för sig framstå som naturligt att de nordiska länderna, i likhet med vad som skett på vissa andra områden inom lagstiftningen, får en särställning. Emellertid skulle reformen genom den av kommittén föreslagna begränsningen till personer som allmänneligen brukas som rättegångsombud i något av de nordiska länderna enligt min mening bli onödigt snäv. Sålunda kan det stundom vara skäligt att såsom rättegångsombud vid svensk domstol godtaga t. ex. en här i riket bosatt medborgare i annat nordiskt land eller en i ett sådant land bosatt svensk medborgare, även om han icke allmänneligen brukas som ombud i annat nordiskt land.

Det kan vidare icke anses uteslutet, att en part i mål av speciell karaktär, t. ex. sjösmål eller mål vari främmande rätt skall tillämpas, önskar såsom ombud anlita en expert från ett utomnordiskt land, och ett sådant önskemål kan vara fullt legitimt. Här i riket bosatta utlänningar som ej är medborgare i något av de övriga nordiska länderna synes icke heller

under alla förhållanden böra förvägras att föra annans talan inför domstol.

Övervägande skäl torde alltså tala för att man tager steget fullt ut och gör det möjligt att i särskilda fall frångå huvudregeln, att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket, utan att uppställa några formella begränsningar med avseende å medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning till visst främmande land.

När någon anmäler sig som rättegångsombud, har rätten enligt 12 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken att pröva om han med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämplig att vara ombud i målet. En sådan prövning skall självfallet ske också om annan än en här i riket bosatt svensk medborgare vill uppträda som ombud. Det kravet måste naturligen i främsta rummet uppställas, att den som vill föra annans talan måste kunna till fullo förstå svenska språket och även utan svårighet kunna göra sig förstådd vid domstolen i fråga. Till följd av detta självklara krav kan det endast undantagsvis komma i fråga att som ombud godtaga annan än nordbo. Det är vidare alltid nödvändigt att ställa stora krav på ett ombuds insikter. Såsom kommittén framhållit och flera remissinstanser understrukit bör det därför i regel icke ifrågakomma att såsom ombud godtaga annan utlänning än den som avlagt juridisk examen, har erforderlig kännedom om svensk rätt och härutöver besitter vana vid att föra annans talan inför domstol.

Utöver den behandlade prövningen av ombudets kvalifikationer är det nödvändigt att även utifrån andra synpunkter pröva, huruvida det är lämpligt att en utlänning som anmäles som ombud skall få uppträda i målet. Även om utlänningen uppfyller alla rimliga krav med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet, kan det nämligen föreligga giltiga skäl att icke godtaga honom som ombud. En bestämmelse om att rätten har att pröva, huruvida det är lämpligt att annan än svensk medborgare med hemvist inom riket brukas som ombud, kan därför icke undvaras. Vid denna lämplighetsprövning bör i första hand målets särskilda beskaffenhet beaktas. Sålunda bör t. ex. i mål om spioneri eller andra liknande brott annan än här i riket bosatt svensk medborgare icke tillåtas vara ombud eller försvarare. En annan omständighet som förtjänar att särskilt beaktas är var ombudet har sitt hemvist. Detta är av betydelse i flera olika hänseenden. Man bör sålunda beakta möjligheten att nå ombudet med stämning och även vilka möjligheter som kan finnas att få verkställighet på en eventuell mot ombudet riktad dom å enskilt anspråk eller ansvar. Det är givet att denna bedömning stundom kan bli besvärlig men svårigheterna lär icke vara oöverkomliga. Med hänsyn till gällande delgivningsregler är det vidare nödvändigt att, om man icke kan nå ombudet med delgivningar inom riket samt parten icke föreskrivit att delgivning skall ske med honom personligen, man måste kunna hysa det förtroende till den som skall brukas såsom ombud att delgivningar med honom kan ske genom att delgivningsförsändelsen sändes till honom i brev med begäran om skriftligt er-

kännande av mottagandet. I lagtexten synes mig det nu anförda böra komma till uttryck genom en föreskrift att rättens nu ifrågavarande lämplighetsprövning skall ske med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter.

Det ankommer på rätten att självmant pröva, huruvida den som vill uppträda som ombud skall tillåtas göra detta. Därest rätten finner sig böra avvisa ombudet, har den att meddela beslut härom. Sådant beslut kan enligt redan gällande bestämmelser i förekommande fall överklagas i högre rätt.

Under remissbehandlingen har från olika håll framförts förslag om att ombud från annat nordiskt land även borde kunna förordnas till offentlig försvarare eller biträde enligt lagen om fri rättegång. Vad sålunda föreslagits har icke sådant nödvändigt samband med den här i övrigt behandlade frågan att jag finner anledning att i detta sammanhang upptaga de därmed förenade spörsmålen, vilka delvis torde vara av sådan art att de fordrar närmare utredning.

Även om det naturligen i och för sig är önskvärt att en lagstiftning på förevarande område blir ömsesidig, delar jag kommitténs uppfattning att reciprocitet icke bör utgöra någon förutsättning för en svensk lagstiftning. Om lagstiftningen får den av mig här förordade utformningen, kommer också reciprocitetssynpunkterna att skjutas mera i bakgrunden än om lagstiftningen får gälla i förhållande till vissa angivna länder. I detta sammanhang vill jag emellertid slutligen erinra om att det enligt finsk rätt icke fordras att rättegångsombud skall vara finsk medborgare eller ha hemvist i Finland. I Danmark, Norge och Island är, såsom närmare framgår av den föregående framställningen, läget ett annat. Det kan emellertid framhållas, att nordiska rådets juridiska s. k. sjuemannautskott i ett nyligen avgivet enhälligt utlåtande som sin uppfattning givit tillkänna, att domstolarna i de nordiska länderna borde få möjlighet att utan hinder av eljest gällande bestämmelser låta advokat (sakförare) från annat nordiskt land uppträda som ombud. Detta utlåtande torde komma att upptagas till behandling vid nordiska rådets stundande session.

II. Rätt för domaraspiranter m. fl. att under tjänstgöring hos advokat vara rättegångsombud

Gällande bestämmelser

I 12 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken stadgas, att lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman ej må vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, och detsamma gäller enligt 22 § i fråga om rättegångsbiträde. Även ifrågavarande bestämmelser är på grund av hänvisningar i 20 kap. 14 § samt 21 kap. 2 och 3 §§ tillämpliga jämväl å ombud och försvarare i brottmål.

I detta sammanhang må även beaktas vissa bestämmelser i arbetsordning-

en för rikets hovrätter och domsagostadgan m. fl. administrativa författningar. Genom kungörelse den 19 februari 1954 (nr 30) infördes i nämnda arbetsordning en ny paragraf, betecknad 51 a §, enligt vilken lagfaren befattningshavare icke må idka advokatverksamhet eller driva annan förvärvsverksamhet av viss omfattning eller inlåta sig på ekonomiskt förehavande av viss beskaffenhet. Bestämmelser av enahanda innehåll infördes samtidigt i domsagostadgan, kungörelsen med vissa bestämmelser angående rådhusrätt och magistrat, stadgan angående tjänstgöringen vid vattendomstolarna och arbetsordningen för nedre justitierevisionen. Även landsfogde- och stadsfogdeinstruktionerna innehåller förbud för de däri avsedda befattningshavarna att driva advokatverksamhet. Däremot finnes icke något motsvarande förbud stadgat för aspiranter och landsfogdeassistenter i kungörelsen den 12 december 1952 (nr 814) om landsfogdeassistenter m. fl. Ytterligare må beaktas att gällande bestämmelser i viss utsträckning likställer domaraspirants tjänstgöring som biträde åt advokat med domstolstjänstgöring. Enligt 20 § domsagostadgan gäller sålunda beträffande tingsnotaries behörighet att mottaga vissa förordnanden, att med tjänstgöring i domsaga må till en tid av högst sex månader likställas bl. a. väl vitsordad tjänstgöring under samma tid såsom biträde åt advokat. Detsamma gäller enligt 66 § arbetsordningen för rikets hovrätter för behörighet att bli antagen till fiskal. Vissa bestämmelser i 5 § domsagostadgan och 61 § arbetsordningen för rikets hovrätter förutsätter slutligen, att domaraspirant även efter erhållet fiskalsförordnande skall äga möjlighet att tjänstgöra som biträde åt advokat.

Kommittén

Kommittén uttalar, att det ur många synpunkter är värdefullt att domaraspiranter beredes tillfälle att förskaffa sig erfarenhet av advokatycket. Detta kan möjliggöras bl. a. på så sätt att domaraspirant under någon tid tjänstgör som biträde åt advokat. Mot bakgrunden av de bestämmelser i domsagostadgan och arbetsordningen för rikets hovrätter som i merithänseende med domstolstjänstgöring likställer tjänstgöring som biträde åt advokat och med hänsyn till att det icke kan ha varit avsikten att genom 51 a § sagda arbetsordning förbjuda dylik tjänstgöring har kommittén kommit till den uppfattningen, att gällande bestämmelser bör tolkas så, att det icke möter hinder för en domaraspirant att med bibehållande av sin tjänstemannaställning i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde hos advokat. Kommittén anser det därför knappast erforderligt att stadgandet omformuleras för att ge uttryck åt denna innebörd.

Vidare anför kommittén, att en domaraspirant, som i utbildningssyfte tjänstgör som biträde åt advokat, självfallet bör ha möjlighet att förvärva erfarenhet även av den del av advokatverksamheten som består i att föra annans talan inför domstol, eller med andra ord ha möjlighet att uppträda som rättegångsombud, rättegångsbiträde och försvarare. Avfattningen av 12 kap. 3 § rättegångsbalken är emellertid sådan, att detta synes lagligen icke

möjligt i annat fall än då Konungen för visst mål ger lov därtill. Med hänsyn till det anförda och som uppenbara olägenheter är förenade med en ordning, som innebär att Konungens tillstånd även i de fall varom här är fråga måste inhämtas för varje särskilt mål, synes en lagändring vara påkallad.

Enligt kommittén är olika lösningar därvid tänkbara. Enklast synes det kommittén vara att Konungens rätt att dispensera från förbudet i 12 kap. 3 § utvidgas så, att Konungen erhåller generell möjlighet att meddela dispens eller med andra ord att den nuvarande begränsningen av dispensrätten till visst mål borttages. Kommittén förordar en sådan lagändring. Med stöd av en dylik regel kan Konungen ge domaraspirant, som under tjänstledighet tjänstgör som biträde åt advokat, lov att under tjänstledigheten vara rättegångsombud. Kommitténs förslag innebär att även övriga i samma lagrum angivna befattningshavare kan erhålla dylikt tillstånd. Kommittén uttalar, att någon olägenhet ej torde vara förenad med en sådan ordning. Tvärtom synes det kommittén angeläget att möjligheterna utvidgas också för befattningshavare å åklagarbanan att komplettera sin utbildning genom att skaffa sig erfarenhet av de problem som möter en advokat, då han utför den tilltalades talan. Ej heller i övrigt anser kommittén betänkligheter möta mot att Konungens dispensrätt ges ett så generellt innehåll som av kommittén föreslagits. Kommittén förklarar sig utgå från att dispens ej kommer att meddelas i andra fall än då detta enligt redan nu gällande regler förutsättes kunna ske eller då det erfordras för att tillgodose det syfte som föranlett den nu föreslagna lagändringen. Slutligen anför kommittén, att då dispens beviljas för främjande av befattningshavares utbildning synes i beslutet därom uttryckligen böra angivas ändamålet med dispensen. Sådan dispens synes vidare städse böra göras beroende av om befattningshavaren beviljas tjänstledighet för att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat.

Vid promemorian har fogats förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 3 § rättegångsbalken.

Yttrandena

Förslaget har i princip vunnit samtliga remissinstansers gillande. Dock har *föreningen Sveriges stadsfiskaler* ställt sig tveksam till detsamma, såvitt avser befattningshavare som lämnat aspirantstudiet.

Justitiekanslersämbetet, Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, 1955 års domarutredning, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler samt Sveriges juristförbund har tillstyrkt kommitténs förslag eller lämnat detta utan erinran.

Även *riksåklagarämbetet* har tillstyrkt den föreslagna lagändringen. Därvid har ämbetet emellertid anført, att förslaget icke synes beröra de egentliga åklagaraspiranterna, d. v. s. aspiranter å landsfogdeassistenttjänst och extra eller extra ordinarie s. k. ambulerande landsfogdeassistenter, enär

dessa enligt ämbetets uppfattning icke är att anse såsom allmänna åklagare enligt 12 kap. 3 § rättegångsbalken. Även med denna uppfattning synes det dock ämbetet lämpligt, att den föreslagna lagändringen genomföres. Ehuru advokattjänstgöringen huvudsakligen torde vara av intresse för aspiranterna, borde nämligen möjlighet föreligga även för den som i unga år erhållit t. ex. en stadsfiskalsassistenttjänst eller en tjänst såsom biträdande stadsfiskal eller en fast landsfogdeassistenttjänst att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat.

Hovrätten för Västra Sverige har funnit den av kommittén föreslagna lagändringen välmotiverad. Därest erforderligt lov ej kan meddelas genom generellt tillstånd av Konungen, föreslår hovrätten emellertid, att den myndighet, som äger bevilja tjänstledighet för att bereda ifrågavarande befattningshavare tillfälle att i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde åt advokat, också tillägges befogenhet att meddela tillstånd för befattningshavaren att vara rättegångsombud. En liknande ståndpunkt har intagits av *hovrätten för Nedre Norrland*, som förklarat sig dela de synpunkter, vilka kommit till uttryck i promemorian, samt vidare anfört:

Även efter den av kommittén föreslagna ändringen av 12 kap. 3 § rättegångsbalken blir dock detta lagrum ur förevarande synpunkter alltför restriktivt. Förslaget torde nämligen innebära, att tillstånd alltid måste i varje särskilt fall inhämtas av Kungl. Maj:t. Då advokattjänstgöringen förutsättes ingå som led i vederbörande befattningshavares utbildning synes en sådan ordning oegentlig. Hovrätten finner betänkligheter ej behöva möta att den myndighet, under vilken befattningshavaren lyder och på vilken handhavandet av hans utbildning ankommer, tillerkännes befogenhet att giva sådant lov varom sägs i lagrummet. Detta bör alltså få sådan avfattning, att Kungl. Maj:t kan generellt bemyndiga hovrätterna, respektive riksåklagarämbetet, att i den omfattning och på de villkor i övrigt Kungl. Maj:t kan vilja föreskriva, meddela underställd befattningshavare, som önskar för sin utbildning tjänstgöra hos advokat, tillstånd att under dylik tjänstgöring jämväl föra annans talan vid domstol.

Sveriges advokatsamfund — som i framställningen till Konungen den 4 mars 1955 hemställt om sådan ändring av 12 kap. 3 § rättegångsbalken att generellt, och alltså icke till visst mål begränsat, tillstånd att vara rättegångsombud eller rättegångsbiträde skulle kunna meddelas i hovrätt tjänstgörande domaraspirant för tid under vilken han åtnjuter tjänstledighet för att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat — har icke haft något att erinra mot att förslaget avser även övriga i lagrummet angivna befattningshavare. Däremot har samfundet förklarat sig icke kunna tillstyrka den lagtekniska lösning av frågan som kommittén föreslagit samt härom anfört:

Då syftet med lagändringen uteslutande är att förläna Konungen rätt att meddela generell dispens under tjänstledighet, som beviljas just för att bereda vederbörande möjlighet att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat, är det enligt samfundets mening oriktigt att ändra lagstadgandet så, att Konungen får laglig rätt att — utan hänsyn till syftet i varje särskilt fall — meddela dispens från det i lagrummet stadgade förbudet. En sådan

lagändring skulle i realiteten innebära att Konungen tillades befogenhet att utan riksdagens medverkan i avsevärd mån avvika från den ordning som Konungen och riksdagen samfällt funnit i princip lämplig. Den i 51 a § arbetsordningen för rikets hovrätter införda bestämmelsen innebär rättsligt sett icke någon tillräcklig garanti mot en alltför vidsträckt tillämpning av befogenheten att meddela dispens.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler har anfört, att det ur många synpunkter kan anses önskvärt att aspiranter på domar- eller åklagartjänst beredes möjlighet att tjänstgöra som biträde åt advokat, och att intet hinder synes föreligga för det framlagda förslaget i fråga om sådana aspiranter. Däremot har föreningen — såsom förut nämnts — ställt sig tveksam till förslaget såvitt därigenom skulle medgivas möjlighet för andra än aspiranter att vara ombud. Föreningen vill fästa uppmärksamheten på att högt kvalificerade ämbets- och tjänstemän såväl inom domar- som åklagarbanan skulle kunna begagna sig av den föreslagna möjligheten för att avlasta arbetsbördan på en advokatbyrå eller kanske till och med engageras för viss tid med huvudsaklig uppgift att utföra talan i ett visst mål inför rätta. Skulle så ske, synes man kunna ifrågasätta om icke andra synpunkter än utbildningsändamålet har varit bestämmande vid sökandet av dispens.

Frågan huruvida det i arbetsordningen för rikets hovrätter och domsagostadgan med flera administrativa författningar meddelade förbudet att driva advokatverksamhet utgör hinder för ifrågavarande befattningshavare att med bibehållande av sin tjänstemannaställning i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde hos advokat, har berörts i några yttranden. *Justitiekanslersämbetet* har anfört, att någon ändring av de åsyftade stadgandena icke torde erfordras för att uppnå syftet med kommitténs förslag. Enär dessa stadganden utfärdats i administrativ ordning, torde nämligen Kungl. Maj:t kunna dispensera från förbudet samtidigt som Kungl. Maj:t giver domaraspirant eller annan lov att tjänstgöra som rättegångsombud. *Svea hovrätt* har uttalat, att 51 a § arbetsordningen för rikets hovrätter från lagteknisk synpunkt borde ändras så, att av dess ordalydelse klart framgick att domaraspirants tjänstgöring i utbildningssyfte hos advokat icke omfattas av det i paragrafen meddelade generella förbudet för lagfaren befattningshavare vid hovrätt att driva advokatverksamhet. Med hänsyn till att ett dylikt förtydligande skulle nödvändiggöra motsvarande ändringar i flera andra författningar ävensom till den omständigheten att med kommitténs utan tvekan riktiga tolkning av paragrafens innebörd några olägenheter i tillämpningen knappast behöver befaras även vid bibehållande av gällande lydelse, anser sig hovrätten dock kunna underlåta att hemställa om författningsändring i nu berört avseende.

Hovrätten över Skåne och Blekinge delar också kommitténs uppfattning, att avsikten med bestämmelsen i 51 a § arbetsordningen för rikets hovrätter icke kan ha varit att förhindra domaraspirant att i utbildningssyfte under tjänstledighet tjänstgöra som biträde åt advokat, men ifrågasätter huruvida icke i tydlighetens intresse uttryckligt undantag bör stadgas för

advokatverksamhet i utbildningssyfte. Tillåtelse till dylik verksamhet anser hovrätten böra lämnas av Kungl. Maj:t. Motsvarande gäller övriga här berörda bestämmelser. Även *hovrätten för Västra Sverige* ansluter sig till kommitténs tolkning av bestämmelsen i 51 a § arbetsordningen för rikets hovrätter. Hovrätten föreslår emellertid, att stadgandet i förtydligande syfte omformuleras så att det därav klart framgår att domaraspirant utan hinder av stadgandet äger i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde åt advokat. Samma ståndpunkt intager också *hovrätten för Övre Norrland*.

Föreningen Sveriges häradshövdingar håller före att avfattningen av de ifrågavarande bestämmelserna näppeligen lämnar utrymme för en tolkning i överensstämmelse med kommitténs mening och anser därför en omformulering av bestämmelserna vara önskvärd.

Ytterligare må nämnas, att *en minoritet inom föreningen Sveriges häradshövdingar* (fyra ledamöter av föreningens styrelse) velat föreslå jämväl sådan ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken, att domar- eller åklagaraspirant som i utbildningssyfte tjänstgör som biträde åt advokat med Konungens tillstånd skall kunna förordnas till offentlig försvarare.

Departementschefen

Det är ur flera synpunkter önskvärt att domare och åklagare har åtminstone någon erfarenhet av advokatycket. Sådan erfarenhet kan den som avser att utbilda sig till domare eller åklagare förvärva bäst genom att en tid tjänstgöra som biträde åt advokat. Enligt bestämmelser i domsagostadgan och arbetsordningen för rikets hovrätter likställes också i merithänseende dylik tjänstgöring i viss utsträckning med tjänstgöring vid domstol.

Om advokattjänstgöringen skall vara av verkligt värde ur utbildningssynpunkt, måste den omfatta icke blott utomprocessuellt arbete utan även uppdrag såsom ombud, biträde eller försvarare i rättegång. Emellertid gäller enligt rättegångsbalken, att lagfaren domare, rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol, allmän åklagare och utmättningsman icke må vara ombud, biträde eller försvarare, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, och detta förbud gäller även för den som åtnjuter tjänstledighet. Bortsett från att rätten för Konungen att dispensera från förbudet har tillkommit för helt andra syften än att möjliggöra för ifrågavarande befattningshavare att förvärva erfarenhet av advokatycket är det uppenbart, att om dessa måste inhämta tillstånd av Konungen i varje särskilt mål för att få uppträda som ombud, biträde eller försvarare, det i praktiken icke låter sig göra för dem att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat. En sådan ordning är självfallet icke tillfredsställande, och en lagändring bör alltså komma till stånd.

Den av kommittén föreslagna ändringen av 12 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken innebär, att den nuvarande begränsningen av Konungens rätt att lämna tillstånd för domare och övriga i lagrummet angivna befatt-

ningshavare att vara ombud upphäves, så att Konungen följaktligen får möjlighet att icke endast för visst mål utan generellt dispensera från förbudet att vara ombud. Ett sådant förslag går emellertid, såsom också anmärkts från advokatsamfundets sida, vida utöver syftet med den ifrågasatta lagändringen. Enligt min mening bör i stället rätten att vara ombud, biträde eller försvarare uttryckligen göras beroende av att befattningshavaren under tjänstledighet i utbildningssyfte tjänstgör som biträde åt advokat. Då advokattjänstgöringen är avsedd att ingå som led i befattningshavarens utbildning, anser jag vidare onödigt att han skulle behöva inhämta särskilt tillstånd av Konungen för att under sådan tjänstgöring få uppträda såsom ombud, biträde eller försvarare. Därest den myndighet som har att bevilja befattningshavaren tjänstledighet finner, att denne bör erhålla tillfälle att för sin utbildning tjänstgöra hos advokat, bör han under denna tjänstgöring utan särskilt tillstånd få föra annans talan inför rätta. Något missbruk av en sådan ordning lär icke vara att befara. Ur kontrollsynpunkt torde det vara lämpligt, att myndigheten i beslutet om tjänstledighet uttryckligen anger ändamålet därmed.

Bortsett från de egentliga åklagaraspiranterna, vilka icke omfattas av förbudet att vara ombud, biträde eller försvarare, torde det i främsta rummet vara de yngre rättsbildade befattningshavarna vid de allmänna domstolarna som har intresse av och möjlighet att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat. På grund härav kan det ifrågasättas att begränsa reformen till denna kategori. Emellertid synes det hinder att förvärva erfarenhet av advokatverksamhet som följer av stadgandet i 12 kap. 3 § rättegångsbalken i lagrummets nuvarande utformning böra undanröjas även såvitt angår domare, i synnerhet yngre sådana i lägre befattningar, och motsvarande gäller såsom riksåklagarämbetet uttalat också om de allmänna åklagarna. Även om utmätningmännen i allmänhet icke har behov av att förvärva erfarenhet av att föra annans talan inför rätta, anser jag icke att de bör undantagas från den ifrågasatta reformen.

I enlighet med vad nu anförts vill jag föreslå, att till stadgandet i 12 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken att lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättingsman ej må vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, fogas en bestämmelse att vad nu sagts dock ej skall avse den som, under tjänstledighet, i utbildningssyfte tjänstgör såsom biträde åt advokat. På grund av hänvisningar kommer motsvarande att gälla i fråga om rätt att vara rättegångsbiträde och försvarare.

Under remissbehandlingen av kommitténs promemoria har från ett håll den tanken framförts, att de befattningshavare om vilka här är fråga under advokattjänstgöringen jämväl borde få mottaga förordnande såsom offentlig försvarare. Då en sådan försvarare liksom hittills i princip alltid bör vara advokat, kan jag icke förorda en sådan reform. Jag vill i detta sammanhang erinra om att i regel icke heller andra advokatbiträden, som icke tillhör advokatsamfundet, kan förordnas till offentliga försvarare.

År 1954 infördes i arbetsordningen för rikets hovrätter och domsagostadgan med flera administrativa författningar bestämmelser, som förbjuder lagfarna domare och rättsbildade befattningshavare vid domstolarna att bl. a. driva advokatverksamhet, och sådant förbud föreligger även för landsfogdar och stadsfiskaler enligt de för dem utfärdade instruktionerna. Då därmed uppenbarligen icke kan åsyftas en tjänstgöring såsom biträde åt advokat i utbildningssyfte, finner jag det icke nödvändigt att förtydliga dessa bestämmelser.

Den föreslagna lagstiftningen torde böra träda i kraft den 1 januari 1957. Särskilda övergångsbestämmelser erfordras icke.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ulla Larsson

¹ Denna bilaga, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 6 mars 1956.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden LECH,
REGNER,
LIND,
regeringsrådet LORICHS.

Enligt lagrådet den 2 mars 1956 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 januari 1956, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet S. Rudholm.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Sverker Jonson

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1956.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÅNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler lagrådets den 6 mars 1956 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 20 januari 1956 remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken*.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Chr. af Winklerfelt